

Export och globala värdekedjor i Stockholms län

MED FINANSIERING FRÅN

STHLM GLOBAL
[Regional exportsamverkan i Stockholms län]

 Region Stockholm

Tillväxt- och regionplaneförvaltningen, TRF, arbetar med regional utveckling i Stockholms län. TRF är en del av Region Stockholm, och arbetar på uppdrag av tillväxt- och regionplanenämnden, TRN. Vi möjliggör en hållbar utveckling i Stockholmsregionen genom ett regionalt utvecklingsarbete som grundas på kvalificerat underlag och analys. Genom samverkan och kommunikation bidrar vi till att regionens aktörer når en samsyn gällande regionens utveckling. Vi tar initiativ till, skapar förutsättningar och bidrar till att visioner, mål, strategier och åtaganden i den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFs, kan förverkligas.

Vi bevakar systematiskt utvecklingen i regionen och omvärlden. I vår rapportserie presenteras kunskapsunderlag, analyser, scenarion, kartläggningar, utvärderingar, statistik och rekommendationer för regionens utveckling. De flesta rapporterna har tagits fram av forskare, utredare, analytiker och konsulter på uppdrag av TRF.

Citera gärna innehållet i rapporten men uppge alltid källan. Även kopiering av sidor i rapporten är tillåtet, förutsatt att källan anges och att spridning inte sker i kommersiellt syfte. Att återge bilder, foto, figurer och tabeller (digitalt eller analogt) är inte tillåtet utan särskilt medgivande.

TRF är miljöcertifierade enligt ISO 14001 i likhet med Region Stockholms samtliga förvaltningar. Region Stockholms upphandlade konsulter möter särskilt ställda miljökrav. Denna trycksak är tryckt enligt Region Stockholms miljökrav.

Tillväxt- och regionplaneförvaltningen

Box 22550, 104 22 Stockholm

Besök: Norra stationsgatan 69

Telefon växel: 08-123 130 00

E-post: trf@sll.se

www.sll.se

www.rufs.se

Ansvarig handläggare: Cecilia Lindahl

Konsulter: Jonas Börjesson, Joakim Franklin och Kristina Westermark, WSP

TRN 2019-0077

Innehåll

Innehåll	3
Förord	4
Sammanfattning	5
1. Inledning	7
Rapportens upplägg.....	8
2. Globala värdekedjor.....	9
Smile-kurvan – allt gladare!.....	9
Kunskapsintensiva verksamheter.....	10
3. Handelsnationen Sverige	12
Stor export i förhållande till produktionen	15
Högförädlade exportprodukter.....	18
Handelsförflyttning österut	20
4. Regional export.....	21
Storstadslänen dominerar Sveriges varuexport.....	24
Tjänsteexporten – betydande men svårångad	26
5. Stockholms läns roll i internationell handel	28
6. Referenser	30

Förord

Denna rapport tar upp export och globala värdekedjor i Stockholms län. Rapporten är framtagen i samarbete med Sthlm Global – exportsamverkan i Stockholms län – med medel från Tillväxtverket. Rapporten är den tredje i en serie av totalt tre fördjupningsdelar som ligger till grund för den större rapporten: ”Nulägesanalys för näringsliv och tillväxt i Stockholms län” som publiceras 2021. Övriga fördjupningsdelar är: ”Tillverkningsindustrin i Stockholms län” och ”Det globala Stockholm – en kartläggning av multinationella företag med huvudkontor i Norden och Stockholmsregionen”. Samtliga rapporter och fördjupningsdelar som tas fram är underlag för en kommande Näringslivs- och tillväxtstrategi för Stockholms län. Efter hand som rapporterna färdigställs publiceras de på: www.sll.se/verksamhet/Regional-utveckling/

Sammanfattning

Sverige är idag ett av världens största exportländer, med en export av varor och tjänster på över 1 miljard dollar per år. Stockholms län svarar för ungefär en fjärdedel av Sveriges varuexport och var tredje svenskt exportföretag är baserat i Stockholms län. Regionen har en speciell roll i internationell handel, som port mot världen för svenska företag och som ingång till Sverige för utländska företag och investerare. Regionen har en välutbildad och diversifierad arbetskraft, både nationellt och internationellt sett. Företag som kan dra nytta av denna regionala kompetenspool har därför en tydlig fördel av etablering i Stockholmsregionen. Antalet exportföretag i länet har ökat kraftigt under det senaste decenniet och uppgår idag till knappt 10 000 företag.

Under den senaste 35-årsperioden har Sveriges export av varor och tjänster ökat nästan varje år i löpande priser. Som andel av BNP har varuexporten i princip varit oförändrad runt 30 procent sedan mitten av 1990-talet, justerat för konjunktur. Detta till skillnad från tjänsteexporten som sedan mitten av 1990-talet mer än fördubblats som andel av BNP, från 6 till 14 procent. Av de större nationella exportvarorna har Stockholms län en hög näringslivsspecialisering inom läkemedel och stor sysselsättning inom transportmedel. Till detta kan läggas den nationella tjänsteexporten, där Stockholms län har hög specialisering inom majoriteten av de stora kategorierna: Tele-, data- och informations-tjänster, resor, finans samt immateriella rättigheter. Alla dessa branscher finns också representerade bland länets största privata arbetsgivare.

Även om exportstatistik i regel skiljer på varor och tjänster är exportprodukter ofta en kombination av såväl varor som tjänster. De båda ingår i globala värdekedjor, bestående av en serie aktiviteter som tillsammans ger en produkt. En generell trend är att en allt större andel av produktens värde tillförs i början och slutet av värdekedjan, i aktiviteter med stort tjänsteinslag och krav på kvalificerad arbetskraft. Exempel på sådana är FoU, design och marknadsföring; kunskapsintensiva näringar där Stockholms län internationellt sett har komparativa fördelar. Även produktionsaktiviteterna i mitten av värdekedjan kan ha ett högt kunskapsinnehåll och dra nytta av Stockholmsregionens välutbildade arbetskraft.

Stockholms län har gradvis stärkt sin ställning som nationellt nav i den internationella handeln genom en koncentration av beslutsfattande funktioner, expertis, finansiella institutioner och internationella relationer. En större andel av Sveriges varuexport koordineras från huvudkontor i Stockholms län än vad som fysiskt passerar länets hamnar, flygplatser och fraktterminaler. År 2018 exporterades varor till ett värde av över 350 miljarder kronor från Stockholms län. Länets enskilt största exportmarknad är idag Finland, dit varor exporterades för 40 miljarder kronor år 2018, motsvarande 40 procent av Sveriges export till grannlandet i öst. Stockholm står däremot för en begränsad andel av Sveriges totala export till landets två i särklass viktigaste handelspartners; Tyskland och Norge.

Den regionala tjänsteexporten är betydande men svår fångad då officiell statistik över tjänsteexport per län idag saknas. En uppskattning av tjänsteexportens storlek kan göras utifrån antaganden om att den regionala utvecklingen följer den nationella.

Tjänsteexporten från Stockholms län beräknas då ha ökat från drygt 115 miljarder kronor år 2008 till att år 2017 ligga runt 200 miljarder kronor. 200 miljarder kronor motsvarar strax under en tredjedel av den nationella tjänsteexporten, och innebär även att tjänsteexporten utgör 40 procent av länets totala exportvärde. I detta inkluderas inte tjänsteinnehållet i varuexporten. Om även varuexportens tjänsteinnehåll inkluderas i tjänsteexporten uppskattas denna till 74 procent av länets exportvärde.

1. Inledning

Trots att Sverige är ett väldigt litet land befolkningsmässigt är det ett av världens största exportländer. Sverige tillhör de 25 länder i världen som exporterar varor och tjänster till ett värde av minst 1 miljard dollar per år. För många av Sveriges exportföretag är Stockholms län porten utåt och även där det egna huvudkontoret är lokaliserat. Bland internationella företag är också Stockholms län en viktig ingång till Sverige och Norden.

Att Stockholms län har en ledande nordisk näringslivsroll märks framförallt på att över hälften (53 procent) av alla nordiska huvudkontor tillhörande internationella storföretag finns i Stockholms län (Region Stockholm, 2020). Regionens 22 globala huvudkontor tillhörande internationella storföretag placerar även Stockholms län på en europeisk tredjeplats delad med Amsterdam-Holland, enbart överträffad av London och Paris. Detta innebär att Stockholms län är Nordens största arena för huvudkontorsverksamhet, och att Stockholm ligger i den europeiska toppen sett till antal globala huvudkontor. En stor andel av nordisk export och import koordineras från Stockholms län, även om de faktiska flödena av varor och tjänster går någon annanstans i Norden.

Kombinationen av en liten, öppen och exportberoende ekonomi och en betydande lokal ansamling av globala företag har inte överraskande resulterat i att Stockholms län har ett näringsliv med hög grad av internationalisering. Över 225 000 personer – en fjärdedel av alla anställda i länets näringsliv – är anställda i företag som är utländskt ägda eller kontrollerade. Detta innebär också att en tredjedel av Sveriges alla anställda i utländska företag arbetar i Stockholms län (Tillväxtanalys, 2019).

En avgörande anledning till utländsk företagsetablering i Stockholms län är inte sällan lokal kompetens. Länets humankapital är en av Stockholms stora konkurrensfördelar och det regionala näringslivet är tydligt specialiserat mot kunskapsintensiva tjänstenäringsområden såsom huvudkontorsverksamhet samt forskning och utveckling (FoU).

Denna rapport är framtagen innan coronapandemin, vilket kan påverka rapportens innehåll. Stockholmsregionen har drabbats väldigt hårt av pandemin både vad gäller påfrestningar på sjukvården såväl som ekonomisk påverkan på företagen. Stockholmsregionen är en tjänste- och kunskapsregion med många kontaktintensiva branscher, samtidigt som den högkvalitativa tillverkningsindustrin är av stor vikt för regionen. Vissa branscher har drabbats hårt och snabbt av denna kris, medan andra branscher inte påverkats lika mycket, eller kommer att påverkas i ett senare skede, beroende på hur lång tid krisen pågår och hur stor del av ekonomin som kommer att påverkas av krisen.

Rapportens upplägg

Syftet med denna rapport är att belysa Stockholms läns export och stora värdeskapande näringar. Rapporten inleds i avsnitt 2 med en genomgång av begreppet globala värdekedjor, som ger en god utgångspunkt för vidare analyser av exportstatistik. Globala värdekedjor beskriver hur verksamheter och produktion för varor och tjänster allt mer sammanlänkas. Trots detta är vi utifrån statistiken hänvisade till att studera varu- och tjänsteexport som två separata delar. I avsnitt 3 och 4 beskrivs exporten från Sveriges respektive Stockholms läns företag utifrån vad som är möjligt med hjälp av den officiella statistiken. Därefter följer avsnitt 5 med avslutande kommentarer om Stockholms läns roll i internationell handel.

2. Globala värdekedjor

Majoriteten av alla vanligt förekommande mått på export och import utgår från en uppdelning i varor respektive tjänster. Vad som mäts i exportstatistiken för varor och tjänster är egentligen branschtillhörighet för det företag som lagt sista handen på produkten innan den passerar en nationell gräns.

Samtidigt är företagens produkter alltmer avancerade och innehåller en allt större blandning av både varor och tjänster. Därför går det att argumentera för att denna uppdelning inte längre stämmer med företagets verksamhet, och att statistiken därmed inte längre speglar verkligheten. Exempelvis har tjänsteinnehållet i näringslivets produktion av exportvaror över tid ökat till att idag motsvara mer än hälften (58 procent) av förädlingsvärdet (Teknikföretagen, 2019). Företagens produkter är därmed tätt sammanflätade och ömsesidigt beroende genom att de ingår i *globala värdekedjor*.

En följd av ökad globalisering är att produktion och konsumtion kan ske geografiskt särkopplade från varandra. IT-samhället har också gett ökade möjligheter till att dela upp produktionen på olika delmoment eller aktiviteter som i sig kan ske på olika platser beroende på deras olika komparativa fördelar. Exempelvis kan en japansktillverkad mobiltelefon innehålla komponenter från underleverantörer i Kina och programvara från Sverige. En slutprodukt kan därför ses som en följd av aktiviteter som alla tillför värde, och som alla kopplas samman i en global värdekedja av specialisering.

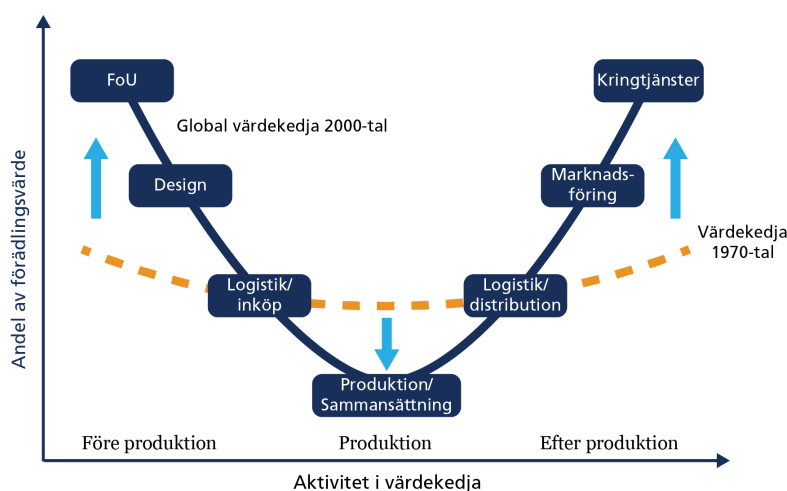
I Sveriges fall har specialiseringen och globaliseringen lett till ett fortlöpande produktionskifte mot högre förädlingsvärden; något som brukar kallas för strukturomvandlingen. Utvecklingen har medfört ökad tillväxt, fler högkvalificerade jobb, stigande inkomster och högre skatteintäkter än vad som varit fallet om landet inte varit en del av de globala värdekedjorna. Samtidigt gör värdekedjorna att allt fler näringar utsätts för internationell konkurrens (Teknikföretagen, 2019).

Smile-kurvan – allt gladare!

En följd av de globala värdekedjornas utveckling är att allt större del av värdet i produkten tillförs i början och slutet av kedjan. En graf över andelen tillfört förädlingsvärde per aktivitet blir därför med tiden en allt gladare ”smile-kurva”. Aktiviteterna i början och slutet av kedjan har ofta ett stort tjänsteinslag med krav på kvalificerad arbetskraft. Exempel på sådana är FoU, design och marknadsföring; kunskapsintensiva näringar där Sverige och Stockholms län internationellt sett har komparativa fördelar (Baldwin, 2012; Andersson, 2018).

Smile-kurvan är ett nollsummespel där en värdeökning i en aktivitet innebär en minskning i övriga aktiviteter andel. Produktionsaktiviteternas minskande andel av förädlingsvärdet bör därmed inte tolkas som att produktionsaktiviteterna tillför mindre värde i absoluta tal jämfört med för 50 år sedan. Istället uttrycker modellen hur tjänsteinnehållet i näringslivets produktion ökat med tiden även globalt.

Figur 1. Förädlingsvärden i värdekedjans olika steg på 1970-talet jämfört med 2000-talet - "The Smile Curve"

Egen figur efter Baldwin (2012)

Även produktionsaktiviteterna i mitten av värdekedjan kan ha ett högt kunskapsinnehåll och dra nytta av regionens välutbildade arbetskraft. Exempelvis utgörs många av Stockholmsregionens större tillverkningsföretag av kunskapsintensiv och exportinriktad tillverkningsindustri. Förekomsten av dessa företag visar att Sverige såväl som Stockholms län har en internationell konkurrenskraft även i värdekedjans produktionsaktiviteter. Det finns alltså ett behov av att nyansera smile-kurvan utifrån branschens egna förutsättningar.

Kunskapsintensiva verksamheter

De globala värdekedjorna medför ett viktigt tankeskifte; att såväl tillverkning som tjänsteproduktion som sker i Sverige inte längre enbart kan ses som svensk utan som delar av en globaliserad produktion. För att kunna behålla sin plats i värdekedjan eller avancera uppåt krävs ofta investeringar. För svensk del har detta lett till ökade investeringar i kunskapsbaserade tillgångar såsom forskning och utveckling, innovationer, mjukvara, design, varumärken och copyrights. Gemensamt för dem alla är att de använder de komparativa fördelar som finns i Sverige i form av kunskap.

Det finns ett samband mellan exportintensitet¹ och utbildningsnivå vilket tyder på att det är inom kunskapsintensiva aktiviteter som Sverige främst har internationell konkurrenskraft i värdekedjorna. Branscher med hög andel sysselsatta med eftergymnasial utbildning tenderar även att exportera en hög andel av sin försäljning, oavsett om det är industri- eller tjänstebranscher (Tillväxtanalys, 2012).

En uppdelning av värdekedjor i aktiviteter ger även ett intressant perspektiv på att Sverige internationellt sett har en mycket hög FoU-intensitet¹ men samtidigt en låg eller medelmåttig andel högteknologisk produktion i förhållande till den totala industriproduktionen. Detta förhållande kan med resonemanget om globala värdekedjor och komparativa fördelar förklaras av att multinationella företag, såväl svenska som

¹ Kostnaden för företagens FoU som andel av deras förädlingsvärde.

utländska, i stor utsträckning valt att förlägga sin FoU-verksamhet i Sverige men i hög grad lagt tillverkningen av produkterna i andra länder. Detta indikerar att det i Sverige finns större komparativa fördelar inom FoU-aktiviteter än i produktionsaktiviteter (Tillväxtanalys, 2012).

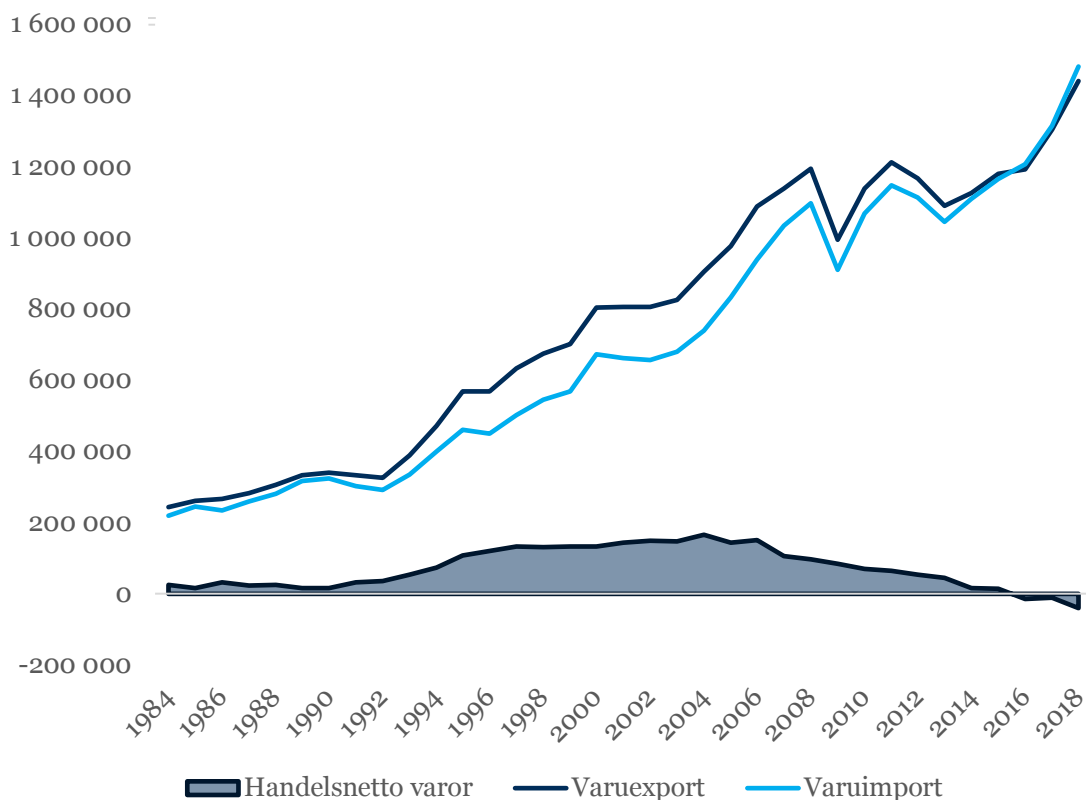
Viktigt i sammanhanget är att komparativa fördelar inte kan likställas med konkurrenskraft. Företag i Sverige och Stockholms län kan därför ha hög internationell konkurrenskraft oavsett huruvida landets eller regionens profil generellt anses medföra komparativa fördelar till företagets bransch eller inte. Detta styrks av Tillväxtverkets (2018) regionala kartläggning av industrins konkurrenskraft. I rapporten påvisas god internationell konkurrenskraft inom tillverkningsindustrin i samtliga län, oavsett regional profil. Bäst konkurrenskraft på nationell nivå anses finnas inom Life Science, kemisk industri, papper/massa samt elektronik.

3. Handelsnationen Sverige

Under den senaste 35-årsperioden har Sveriges export ökat nästan varje år. Sedan 1982 har det enbart sex gånger skett en årsvis minskning av varuexportvärdet i löpande priser. Även tjänsteexporten har ökat kraftigt sedan 1980-talet.

I figur 2 visas hur varuexport och -import låg i takt med varandra tills exporten gick ifrån importen i början av 1990-talet, i samband med 90-talskrisen. Det gapet har under de senaste 15 åren successivt minskat och sedan 2016 har Sverige haft ett negativt handelsnetto, om än på marginalen. Under den senare halvan av denna period, från år 2000 och framåt, har Stockholms läns andel av Sveriges varuexport legat stadigt kring en fjärdedel. Den regionala varuexporten berörs närmare i avsnitt 4.

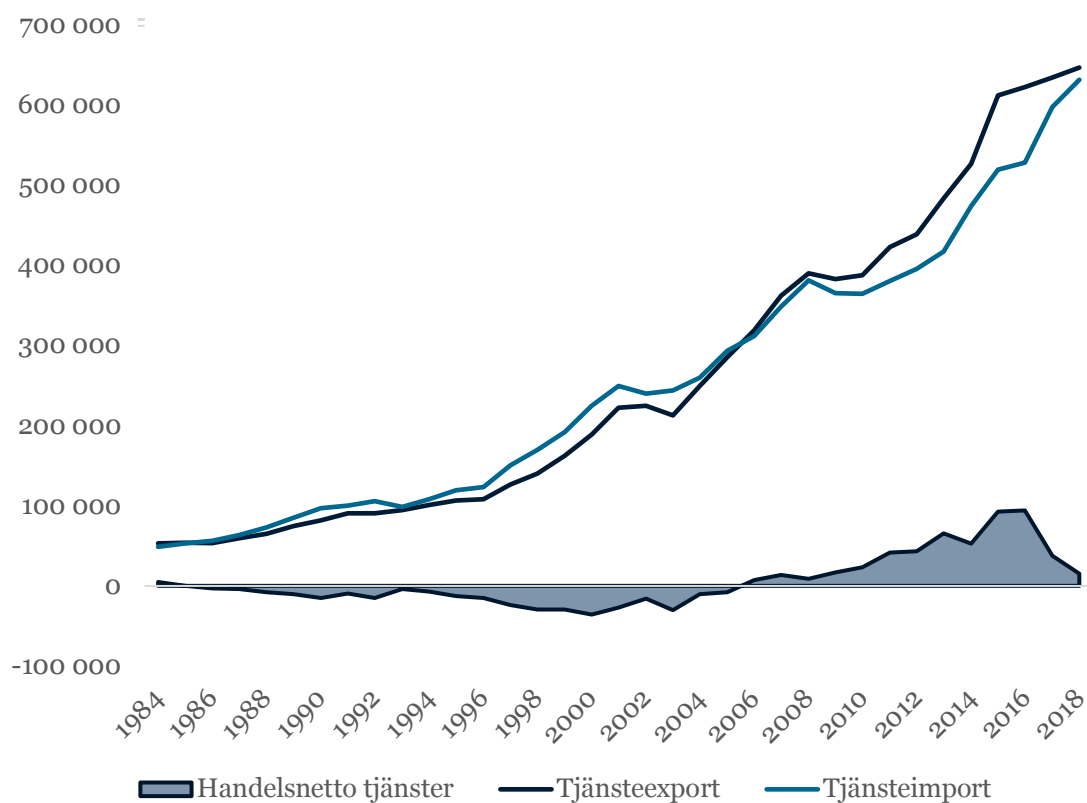
Figur 2. Sveriges varuexport, -import samt handelsnetto 1984–2018, löpande priser i miljoner kronor.

Källa: SCB

Även tjänsteexporten har ökat kraftigt sedan 1980-talet i löpande priser, se figur 3. Från knappa 50 miljarder kronor år 1984 till över 600 miljarder år 2018. Handelsnettot med tjänster har under perioden svängt från att ha varit negativt innan 2005, vilket innebar att svenska företag köpte in mer tjänster från utlandet än de exporterade, till att tjänsteexporten efter det överträffat importen. De allra senaste åren kan dock ett trendbrott anas där handelsnettot åter sjunker.

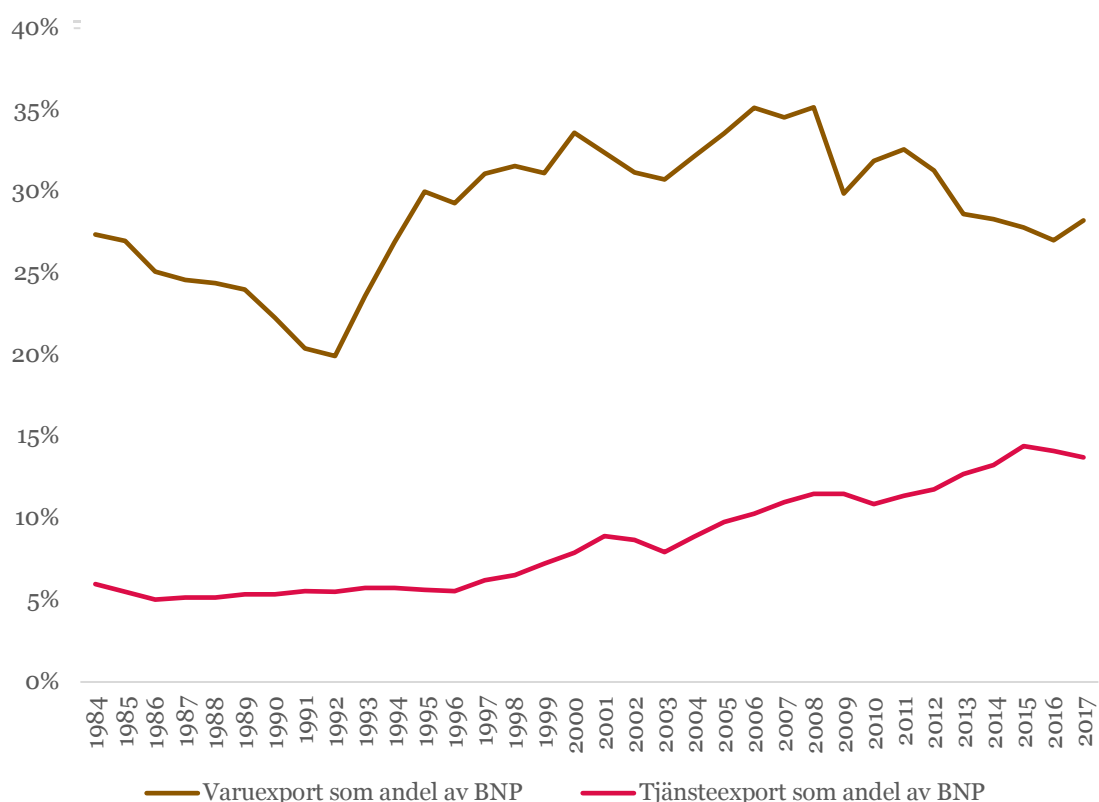
Figur 3. Sveriges tjänsteexport, -import samt handelsnetto 1984–2018, löpande priser i miljoner kronor.

Källa: SCB

Den stigande exporten av varor och tjänster har samtidigt skett i takt med en ökning av bruttonationalprodukten. I figur 4 sätts exporten av varor och tjänster i relation till utvecklingen av Sveriges BNP. Som andel av BNP har varuexporten i princip legat oförändrad runt 30 procent sedan mitten av 1990-talet, med liten variation för konjunktur. Till skillnad från varuexporten har det däremot skett en påtaglig ökning av tjänsteexporten även i förhållande till BNP. Sedan mitten av 1990-talet har tjänsteexporten som andel av BNP mer än fördubblats, från 6 till 14 procent.

Figur 4. Sveriges export av varor och tjänster som andel av BNP, 1984-2017.

Källa: SCB

Sveriges exportinriktade tjänsteföretag är i hög grad storstadsbaserade. Detta innebär att tillväxten i tjänsteexport och -import i stor utsträckning skett i storstadslänet. Exakt hur stor andel är en fråga som är svår att besvara då det idag saknas publicerad statistik över tjänsteexport nedbruten på regional nivå. Detta behandlas närmare i avsnitt 4, tillsammans med en uppskattning av Stockholms läns andel av den nationella tjänsteexporten.

Likt tidigare påpekats har svensk ekonomi under långt tid präglats av ökad specialisering där företag i allt högre grad köper in tjänster som insats i sin produktion. Detta innebär att tjänsteinnehållet i varuexportens förädlingsvärde successivt ökat över tid. Det senaste decenniet har tjänsteinnehållet i varuproduktionen dessutom ökat nästan uteslutande genom ökad användning av inhemska tjänster och inte utländska (Teknikföretagen, 2019). Detta innebär att tjänsteexporten i realiteten ökat ännu mer än exportstatistiken gör gällande, eftersom den gängse uppdelningen i varor och tjänster inte tar hänsyn till att produkterna ofta är en blandning av båda.

Stor export i förhållande till produktionen

2016 var det 25 länder i världen som vardera stod för minst en procent av världens totala export av varor och tjänster. Störst andel stod USA och Kina för, båda länder med en andel på något över 10 procent. Också Sverige kvalade in, som enda nordiska land, på denna lista med en andel av 1,1 procent av världens samlade export; en nivå jämförbar med Brasilien och Australien. Se tabell 1.

Tabell 1. Världens 25 största exportländer, 2016.

Rank	Land	Exportandel	Exportkvot
1	USA	10,64 %	0,43
2	Kina	10,57 %	0,72
3	Tyskland	7,70 %	1,68
4	Japan	3,83 %	0,59
5	Storbritannien	3,55 %	1,02
6	Frankrike	3,47 %	1,07
7	Nederländerna	3,08 %	3,00
8	Hong Kong	2,89 %	6,83
9	Sydkorea	2,86 %	1,54
10	Italien	2,66 %	1,09
11	Singapore	2,46 %	6,27
12	Kanada	2,28 %	1,13
13	Schweiz	2,11 %	2,40
14	Indien	2,09 %	0,70
15	Spanien	1,96 %	1,20
16	Mexiko	1,92 %	1,39
17	Belgien	1,86 %	3,02
18	Irland	1,78 %	4,43
19	Förenade Arabemiraten	1,74 %	3,78
20	Ryssland	1,58 %	0,94
21	Thailand	1,35 %	2,51
22	Polen	1,18 %	1,90
23	Sverige	1,09 %	1,61
24	Australien	1,09 %	0,69
25	Brasilien	1,08 %	0,45

Källa: Kommerskollegium (2019)

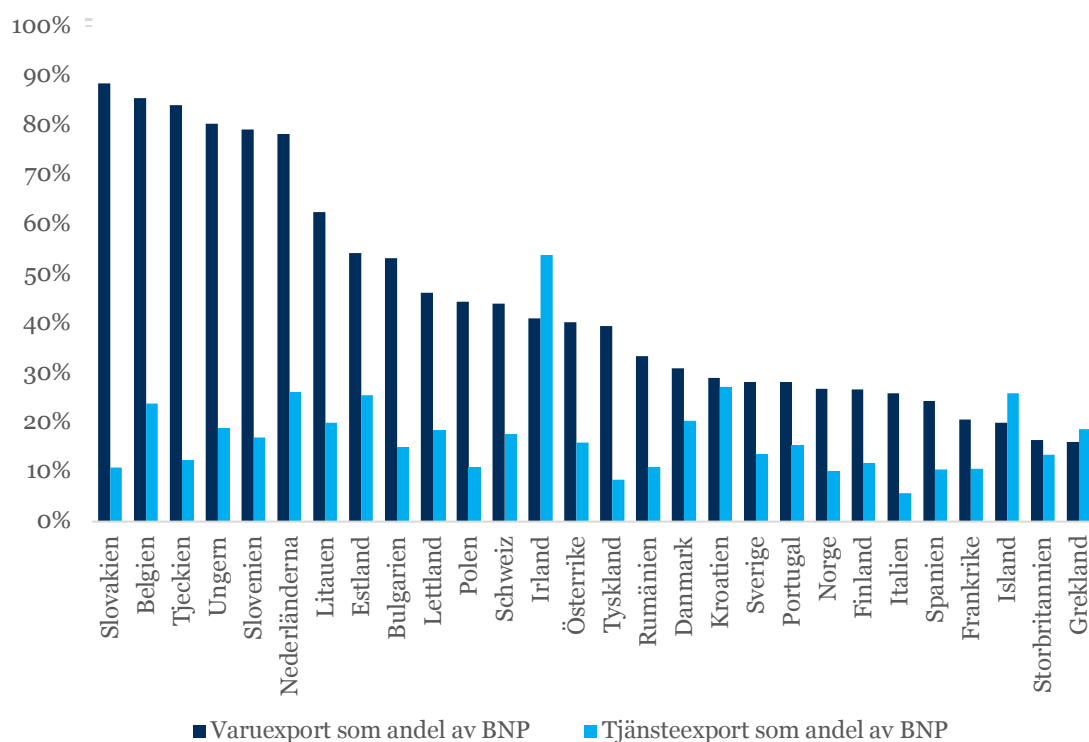
Över en längre tidsperiod har Sveriges andel av världsexporten successivt minskat. Mycket till följd av en stadig ökning av exempelvis Kinas andel, som under perioden 1990–2016 gått från 1,2 till 10,6 procent (Kommerskollegium, 2019). Att länders andel av världsexporten kan skifta så pass mycket över tid gör att exportandelen bör kompletteras med ett annat mått. En användbar indikator för länders ställning på världsmarknaden är att inte enbart se till exportandelar, utan att också använda en exportkvot där exportens andel sätts i relation till landets andel av global BNP. Därmed jämförs länders exportandel med respektive lands produktionsandel. Sverige hade år 2016 en

exportkvot på 1,61, vilket innebär att landets exportmarknadsandel var cirka 60 procent högre än dess produktionsandel. Detta gav en placering på övre halvan av de 25 länderna, före Sydkorea men efter Tyskland. Ett generellt mönster är att det främst är små och medelstora länder som har höga exportkvoter på över 1, och att stora länder med stor egen marknad har värden under 1 – exempelvis både USA och Kina (Kommerskollegium, 2019).

I figur 5 jämförs Sveriges export i förhållande till BNP med ett antal europeiska länder. Länderna med störst varuexport i förhållande till BNP har gemensamt att de är små eller medelstora länder med betydande tillverkningsindustri för export (Slovakien, Tjeckien och Ungern) eller att de är transitländer med hamnar för kontinentalhandel (Belgien och Nederländerna). Bland länderna med minst andel varuexport i förhållande till BNP återfinns istället fler av Europas befolkningsmässigt största länder: Frankrike, Storbritannien, Italien och Spanien. Befolkningen i dessa länder utgör här en betydande hemmamarknad för dess tillverkningsföretag.

Av de nordiska länderna har Danmark högst andel varuexport i jämförelse med sin BNP följt av Sverige, Norge och Finland på nivåer mycket nära varandra. Danmark har också en högre andel tjänsteexport än övriga nordiska länder. Tjänsteexporten som andel av BNP i Europa toppas av Irland, Kroatien och Island. I Irland genom stor export av kontorstjänster och i Kroatien och Island genom besöksnäring, då utländska besökares konsumtion ingår i statistiken som export av resor.

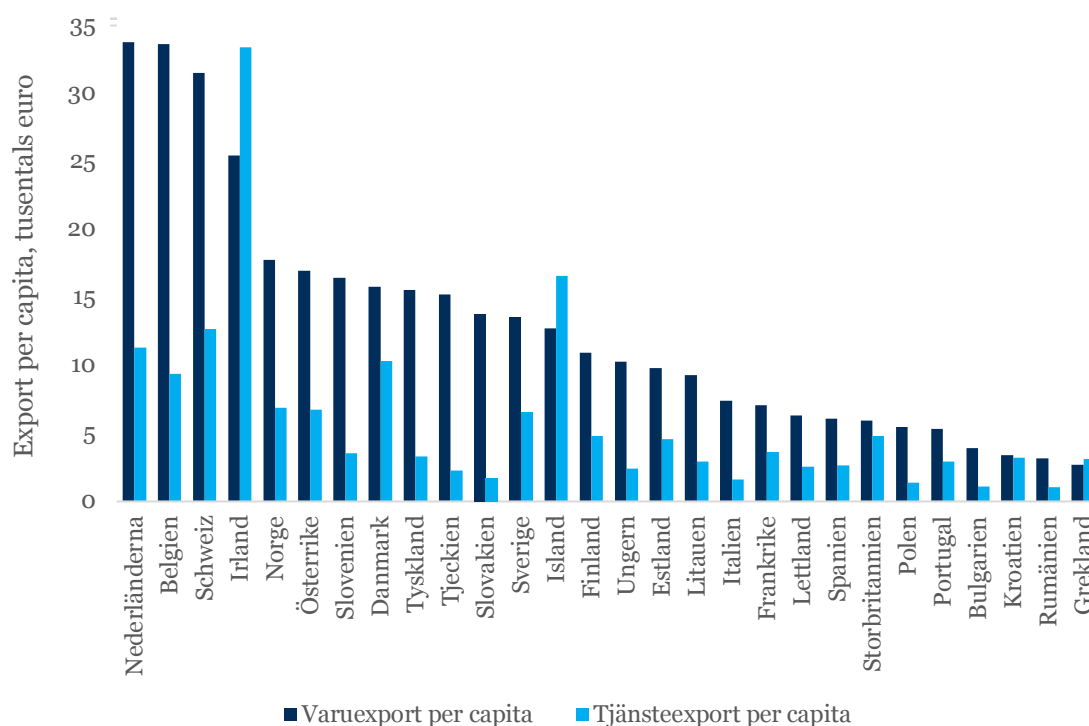
Figur 5. Varu- och tjänsteexport som andel av BNP för länder i EU och EES, 2017

Källa: Eurostat

I figur 6 ställs exporten istället i relation till ländernas befolkning. Högst varuexport i förhållande till folkmängd har Nederländerna, Belgien, Schweiz och Irland. Irland har också högst tjänsteexport tillsammans med Island. Även i förhållande till folkmängd ligger majoriteten av Europas befolkningsmässigt större länder lågt sett till varuexport. Av de fem länderna med störst folkmängd återfinns enbart Tyskland på den övre halvan, och de övriga fyra (Frankrike, Storbritannien, Spanien och Italien) har alla en låg varuexport per capita, 7 400 euro eller lägre. Sverige ligger i det europeiska mitten-skiktet för exporten i förhållande till BNP såväl som per capita, på 13 500 euro.

Figur 6. Varu- och tjänsteexport per capita för länder i EU och EES, 2017

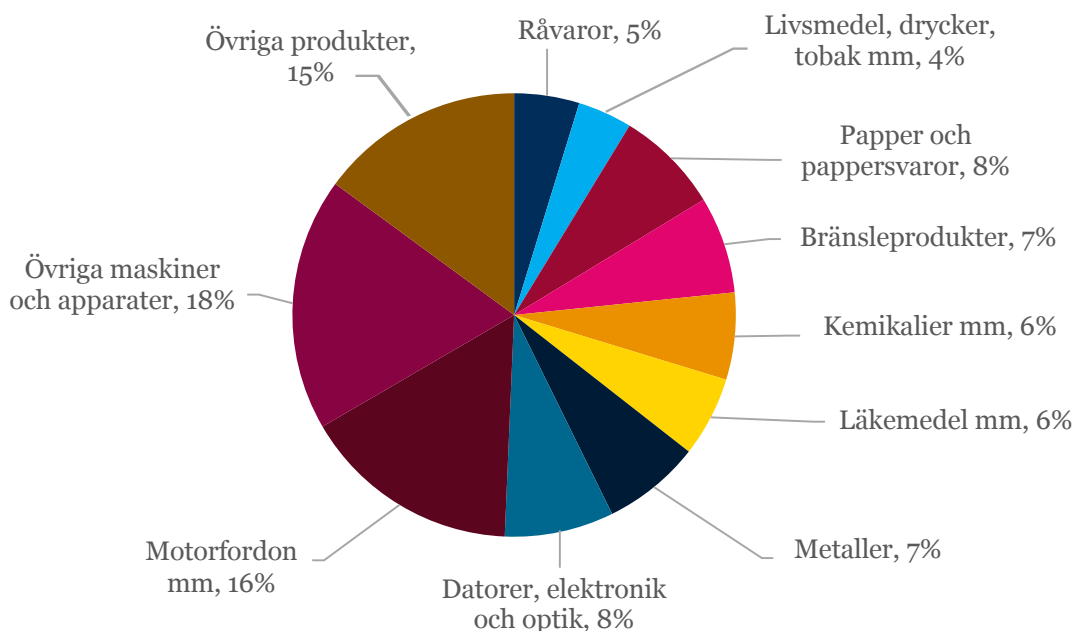
Källa: Eurostat

Högförädlade exportprodukter

I figur 7 visas Sveriges varuexport fördelad efter produktkategori och andel av exportvärde. Sett till exportvärde består svensk varuexport till allra största delen av högförädlade produkter, redo för slutanvändaren. Det rör sig om tekniskt avancerade produkter och varor med stort inslag av FoU, såsom motorfordon, maskiner, läkemedel och kemiska produkter, där Sverige har god internationell konkurrenskraft (Tillväxtverket, 2018).

Den höga graden av förädling i varuexporten speglar också ett faktum som nämnts flera gånger tidigare; att det tillförda värdet längs värdekedjan inte sällan utgörs av tjänster såsom forskning och utveckling, design eller programvaror.

Figur 7. Sveriges varuexport 2018 uppdelad efter exportvärde

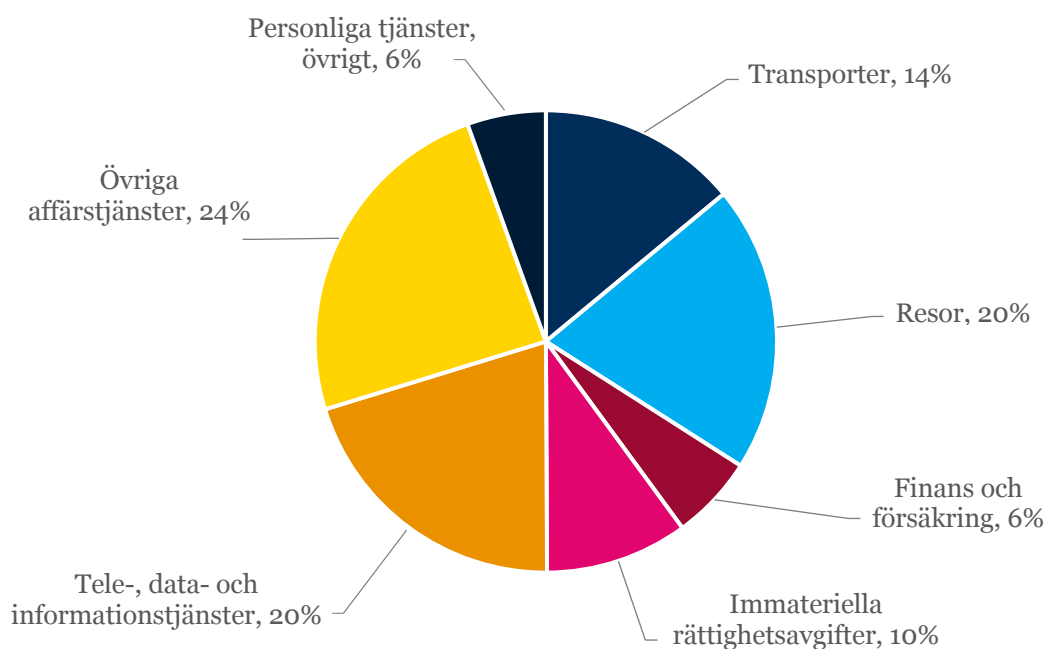
Källa: SCB

Att Sveriges varuexport till stor del består av produkter redo för slutanvändaren, med hög grad av förädling innan exporten, visar hur Sveriges export är specialiserad mot de senare delarna av värdekedjorna. Även råvarutillgångarna inom exempelvis skog och järnmalm förädlas innan export; enbart 5 procent av landets exportvärde består av råvaror samtidigt som stål, papper och andra produkter kopplade till inhemska råvaror står för tre gånger så mycket.

I figur 8 nedan visas Sveriges tjänsteexport, till stor del bestående av fyra tjänsteslag: tele-, data och informationstjänster, transporter, resor samt övriga affärstjänster. I den sistnämnda kategorin ingår många kunskapsintensiva företagstjänster såsom huvudkontorsverksamhet samt forskning och utveckling; två verksamhetstyper som hög utsträckning är förlagda till landets storstadsregioner. I synnerhet gäller detta huvudkontoren, som i synnerligen hög grad också ligger i Stockholms län (Region Stockholm, 2020).

En stor del av tjänsteexporten är riktad till företag och används som input i andra länders exportvaror – i början och slutet av värdekedjorna (Andersson, 2018). En särskild kategori av tjänsteexport är resor, vilket utgörs av utländska besökares konsumtion i Sverige.

Figur 8. Sveriges tjänsteexport 2018 uppdelat efter exportvärde

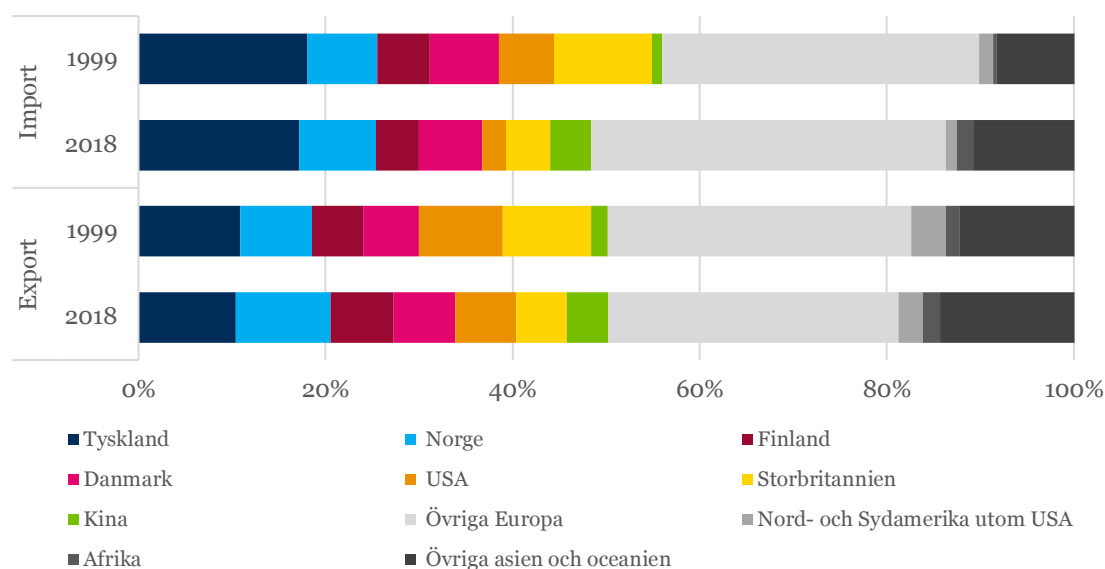

Källa: SCB

Handelsförflyttning österut

Sett till andelar av varuexporten har en förflyttning skett österut under den senaste 20-årsperioden. Såväl 1999 som 2018 var Tyskland Sveriges största exportmarknad, men där bakom har USA och Storbritannien minskat. Istället har Norge, Finland och Kina samt övriga Asien ökat i andel. Den största procentuella minskningen står Storbritannien för som gått från 9 till 5 procent av exporten, och den största ökningen har gått till Kina; från 2 till 4 procent.

Figur 9. Varuimport och -export 1999 respektive 2018. Andelar fördelat över Sveriges största enskilda handelspartners och världsdelar

Källa: SCB

Överlag finns en trend mot en handelsförflyttning österut genom en minskning av andelen handel med USA och Storbritannien och istället en ökning av handel med Kina och andra asiatiska länder. Även om Europa idag är den klart dominerande handelspartnern för Sverige har import- och exportandelen gentemot EU bara ökat svagt under det senaste decenniet och varit oförändrad för Europa som helhet, runt 70 procent. Noterbart i sammanhanget är att samtidigt som andelen av Sveriges handel som sker med Europa är stabil över tid så upptar Europa en allt mindre andel av världsekonomin i takt med främst asiatisk tillväxt (Kommerskollegium, 2019).

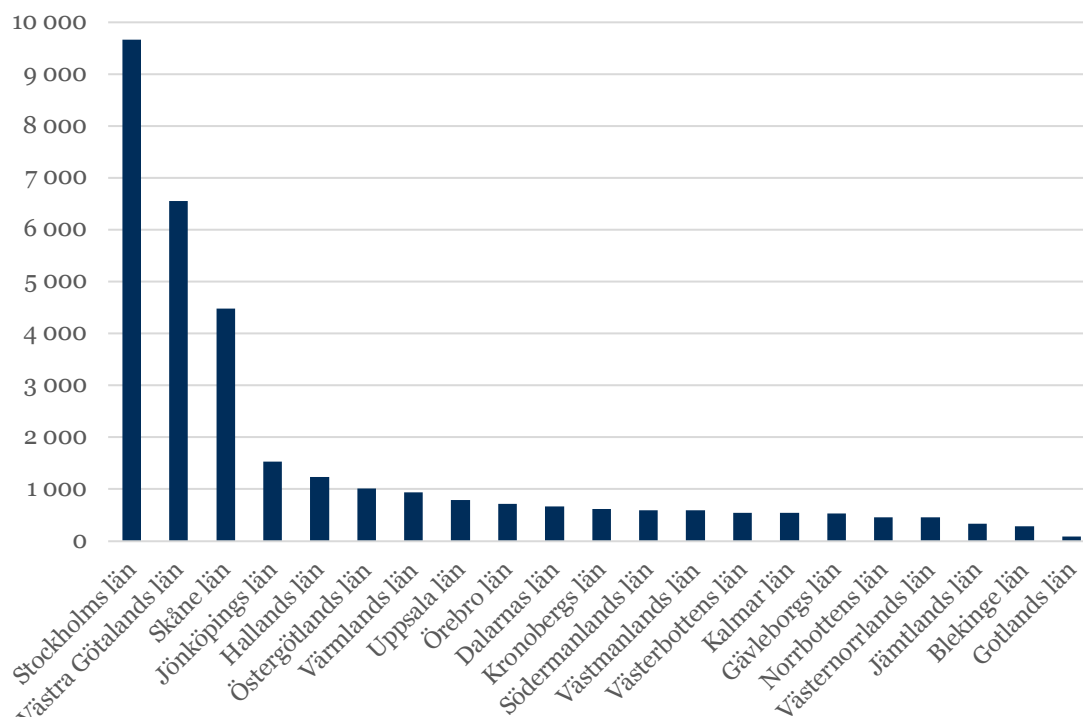
Före år 2030 förväntas Kina passera USA i andel av Sveriges utrikeshandel (SLL, 2016). Förskjutningen österut tros få effekter på framtida investeringsmönster och utvecklingen inom besöksnäringen. För Stockholms läns del förväntas framför allt Asien spela en ökad roll i det ekonomiska utbytet (SLL, 2015). Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att handeln med Asien ökar från en jämförelsevis låg nivå, och att såväl Östersjöområdet som Europa fortsättningsvis kommer ha en avgörande betydelse för både Sveriges och Stockholms läns framtid (SLL, 2016).

4. Regional export

Bakom den nationella exportstatistiken finns stora regionala skillnader. Detta gäller såväl lokaliseringen av exportföretagen som vilka de olika regionernas största exportmarknader är. I detta avsnitt redogörs för den regionala exporten från Stockholms län, en export som på tjänstesidan dras med vissa brister i tillgänglig statistik.

I Stockholms län finns idag nästan 10 000 exportföretag, motsvarande var tredje svenskt exportföretag. Tillsammans med Västra Götalands och Skåne län dominerar Stockholm den nationella statistiken över exportföretag. Nästan två tredjedelar av Sveriges exportföretag är baserat i något av de tre storstadslänen.

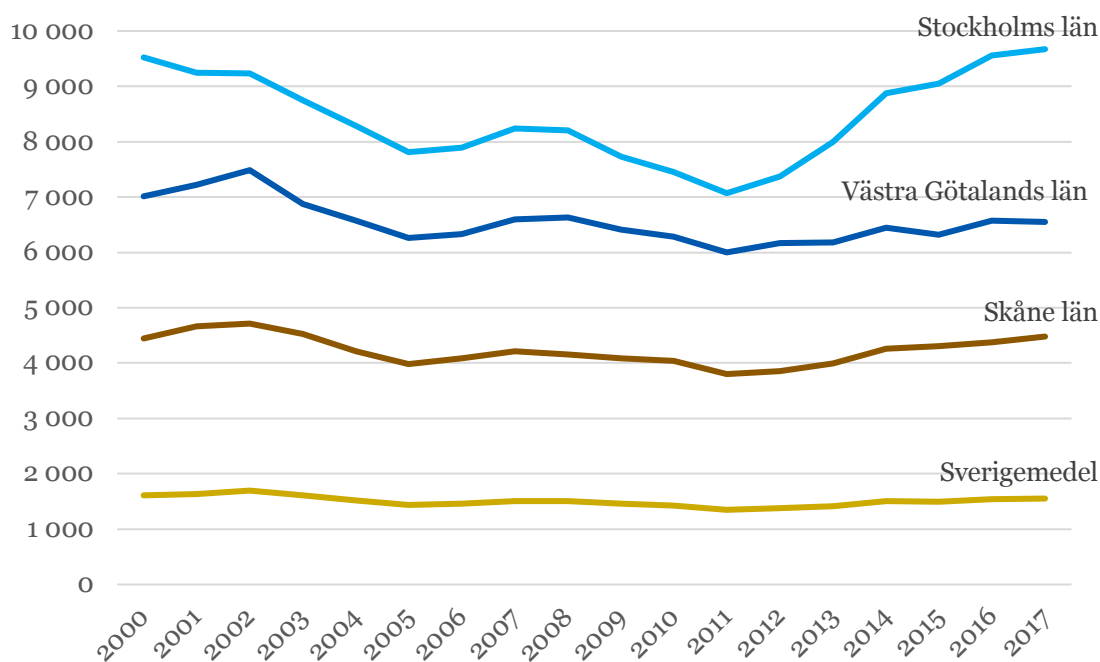
Figur 10. Exporterande företag per län, 2017

Källa: Tillväxtverket

Antalet exportföretag i länet har ökat kraftigt sedan 2011, efter ett antal år av minskning sedan millennieskiftet. En liknande utveckling kan också ses i Västra Götalands län och Skåne län. Till skillnad från Stockholms län har dock inget av dessa län i den senaste tillgängliga statistiken ännu passerat sina respektive toppnoteringar i antalet exportföretag från år 2002.

Figur 11. Antal exporterande företag per län över tid, 2000–2017

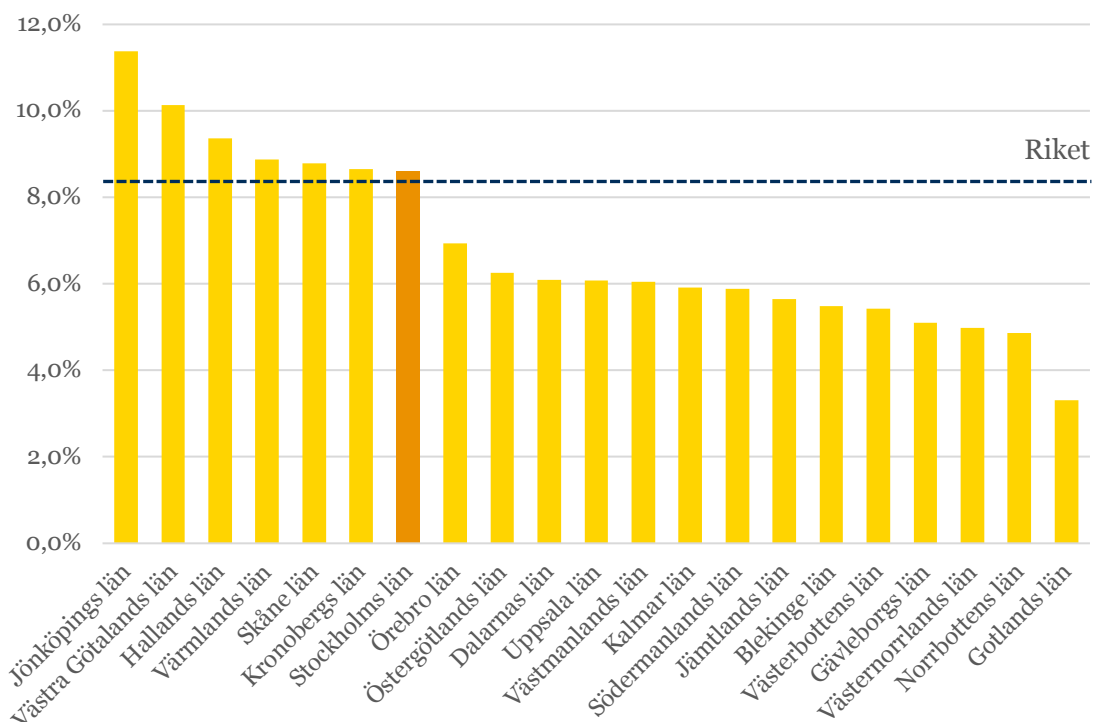
Källa: Tillväxtverket

Andelen exportföretag i Sverige har sedan 2010 legat jämnt på en nivå runt 8 procent². I figur 12 framgår dock att de länsvisa skillnaderna är stora. Från Jönköpings län som har landets högsta andel exportföretag, 11,4 procent, till Gotland med 3,3 procent. Grovt räknat kan länen i Sverige delas in i två grupper; sju län med en exportandel över rikssnittet på 8,1 procent och 14 län med en exportandel under rikssnittet. Alla tre storstadslän tillhör den förstnämnda gruppen. Gemensamt för samtliga län över rikssnittet utom Stockholm är att de ligger i södra och västra Sverige med geografisk närhet till utländska marknader.

Sett över tid har den inbördes ordningen mellan Stockholms, Västra Götalands, Skåne och Jönköpings län varit tämligen konstant. Jönköpings län har toppat statistiken över andel exportföretag varje år sedan 2010, följt av Västra Götalands län. Stockholms län inledde perioden med att under några år tätt följa rikssnittet och sedan avancera till en andel exporterande företag mycket nära Skånes.

² Här avses antalet exporterande företag per län i förhållande till antalet arbetsställen med mer än 0 anställda.

Figur 12. Andel exporterande företag per län, 2017

Källa: Tillväxtverket

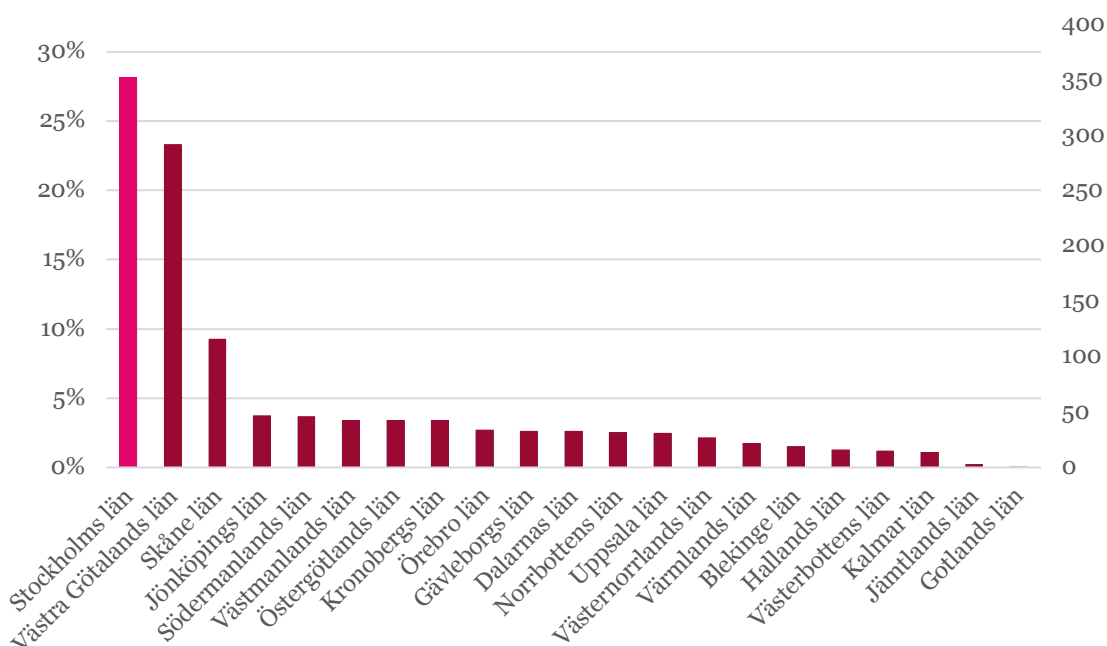
I en europeisk jämförelse ligger Sverige något över medelvärdet för andelen exportföretag. I Europa toppas exportstatistiken av Nederländerna följt av Belgien och Slovenien; alla med nivåer 2–3 gånger högre än Sveriges. Gemensamt för dem alla är att de är medelstora eller små länder med en begränsad storlek på den egna marknaden. De är också belägna mitt i EU-samarbetet och/eller med stora grannländer vilket kan stimulera till export. Såväl Belgien som Nederländerna är länder med stora transporthubbar för interkontinental handel. Utifrån den ekonomiska teorin om komparativa fördelar är det då inte konstigt att en stor andel av företagen i dessa länder också är exporterande, och drar nytta av de utmärkta förbindelserna med omvärlden³.

³ Det bör här påpekas att tillgänglig statistik från Eurostat inte fullt ut är jämförbar mellan länderna eftersom regelverken för företagsregistrering skiljer sig åt mellan länder, liksom vad som räknas som ett aktivt företag.

Storstadslänen dominerar Sveriges varuexport

Stockholms län svarar för ungefär en fjärdedel av Sveriges varuexport. Den exakta andelen skiljer sig åt beroende på om länsens exportandelar beräknas utifrån huvudkontorens eller produktionsenheternas lokalisering. För Stockholms läns del resulterar den första metoden i en andel på 28 procent (2018) och den andra i 21 procent (2017). I ett näringslivsperspektiv är den första metoden att föredra då det tar hänsyn till företagens interna funktionsuppdelning. Att det finns en påtaglig skillnad mellan de båda metoderna speglar också hur en större andel av landets varuexport koordineras från huvudkontor i Stockholms län än vad som fysiskt passerar länets hamnar, flygplatser och fraktterminaler. Stockholms och Västra Götalands län står tillsammans för hälften av Sveriges varuexport. Inkluderas även Skåne län innebär det att 60 procent av varuexporten sker från något av de tre storstadslänen, en andel som varit stabil åtminstone sedan millennieskiftet.

Figur 13. Sveriges varuexport fördelad per län, procent och miljarder kronor, 2018

Källa: SCB

Stockholms läns enskilt största varuexportmarknad är idag Finland, dit varor exporteras för 40 miljarder kronor år 2018. Det innebär också att Stockholms län står för drygt 40 procent av Sveriges export till grannlandet i öst. Också varuexporten till Nederländerna utgår i hög grad från Stockholms län. Noterbart vid en jämförelse mellan Stockholms läns och Sveriges export är att Stockholm står för en begränsad andel av Sveriges totala export till landets två i särklass viktigaste handelspartners; Tyskland och Norge.

Tabell 2. Stockholms största exportmarknader, varuexport i miljarder kronor, 2018

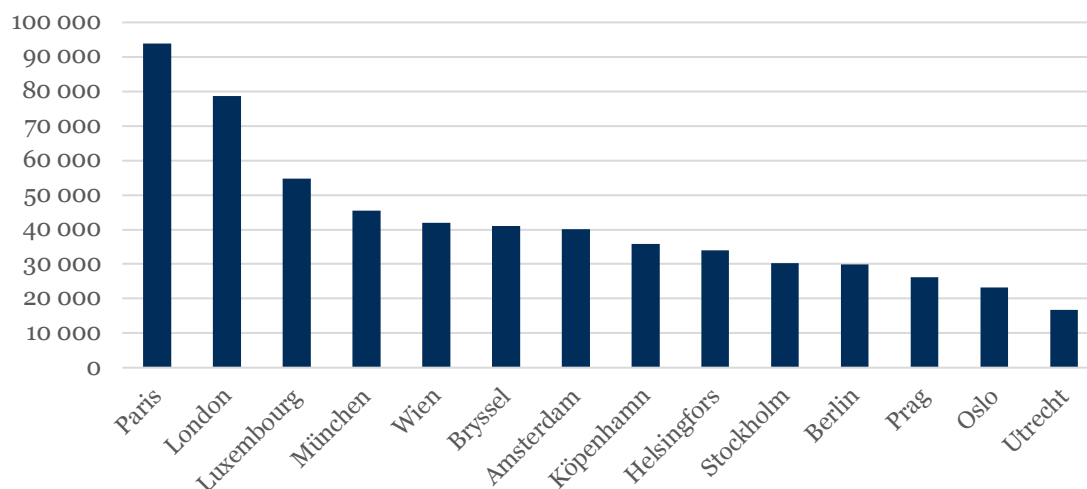
Land	Stockholms län	Sverige	Stockholms läns andel
Finland	40	97	41%
Nederländerna	38	83	46%
Norge	36	152	24%
Danmark	30	96	31%
Tyskland	25	153	16%
USA	22	98	22%
Kina	20	67	30%
Storbritannien	17	80	21%
Frankrike	13	61	21%
Japan	7	22	32%
Övriga länder	104	352	30%
Summa	352	1261	28%

Källa: SCB och Stockholms handelskammare

Internationellt jämförbar statistik över regional varuexport är något som tyvärr är en bristvara. Trots den goda tillgången till statistik på nationell nivå saknas uppdaterade sammanställningar per region. Senaste relevanta och tillgänglig statistik på regional nivå i Europa är från 2010 (Europeiska kommissionen, 2010)⁴. Det året var Stockholms läns varuexport i nivå med Berlinregionens. Denna statistik kommer från Europeiska kommissionen som åren 2005 och 2010 undersökte europeisk export på regional nivå. Då kommissionen därefter inte följt upp med nya undersökningar saknas tyvärr nyare data, vilket försvårar möjligheterna att genomföra analyser och jämföra exportens utveckling på regional nivå.

⁴ Även i denna regionala statistik finns brister. Exempelvis har hela Södra Finland, från Åbo till ryska gränsen, aggregerats samman till en region vilket gör att Helsingfors export inte är jämförbar med övriga nordiska storstadsregioner.

Figur 14. Internationell regional varuexport 2010, miljoner euro

Källa: Europeiska kommissionen (2010)

Tjänsteexporten – betydande men svårfångad

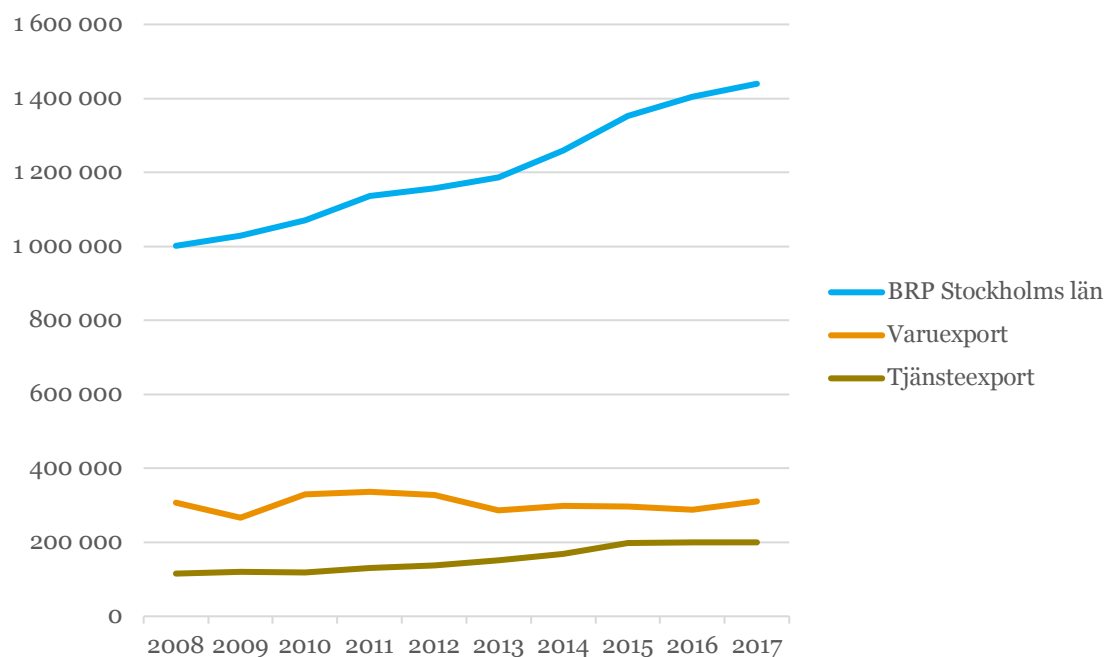
Stockholm är det län som exporterar mest varor i Sverige, sett till varornas värde. Samtidigt vet vi att Stockholms läns näringsliv är högspecialiserat mot tjänstenäring, vilket torde innebära att länet också står för en betydande andel av landets tjänsteexport. Exakt hur stor andel är dock svårt att med säkerhet svara på eftersom regional statistik över tjänsteexport inte finns publicerad. En uppskattning kan dock göras utifrån nationell statistik över export och handelsbalans, samt ett antagande om att den regionala tjänsteexporten utvecklats som andel av BRP så som den nationella tjänsteexporten utvecklats som andel av BNP.

Enligt uppskattningen har tjänsteexporten från Stockholms län ökat kraftigt från drygt 115 miljarder kronor år 2008 till att år 2017 ligga runt 200 miljarder kronor, se figur 15. 200 miljarder kronor motsvarar strax under en tredjedel av den nationella tjänsteexporten, och innebär även att tjänsteexporten utgör 40 procent av länets totala exportvärde.

På nationell nivå svarade tjänsteexporten år 2017 för en tredjedel av Sveriges totala export. Att motsvarande andel i Stockholms län är runt 40 procent låter inte osannolikt. Snarare låter det konservativt räknat med tanke på att länets näringsliv har en tydlig specialisering mot tjänstenäringsar, och att många av de tjänstenäringsar som dominerar den nationella tjänsteexporten också är högspecialiserade i Stockholms län. Exempelvis gäller detta tele-, data- och informationstjänster, resor, transporter och övriga affärstjänster som tillsammans stod för fyra femtedelar av Sveriges tjänsteexport år 2018.⁵

⁵ Övriga affärstjänster är den mest betydelsefulla tjänstenäringsar för exporten (24 procent) och omfattar kunskapsintensiva näringsgrenar såsom FoU-tjänster samt Arkitekt-, tekniska och vetenskapliga tjänster.

Figur 15. BRP och export för Stockholms län, löpande priser i miljoner kronor

Källa: SCB, Stockholms Handelskammare, Kommerskollegium samt beräkningar av WSP

Som tidigare nämnts stämmer statistikuppdelningen i varor och tjänster inte fullt ut med dagens verklighet. Företagens produkter är tätt sammanflätade i globala värdekedjor, och över hälften (58 procent) av de svenska varuproduktionens förädlingsvärde består av tjänster. För en uppskattning av den reella andelen tjänsteexport från Stockholms län kan varuexportens tjänsteinnehåll överföras från att räknas som varuexport till tjänsteexport. Till den uppskattade tjänsteexporten adderas därmed 58 procent av varuexportens värde. En sådan beräkning ger att 74 procent av länets exportvärde utgörs av tjänsteexport, snarare än 40 procent. Denna andel är fortfarande lägre än länets andel sysselsatta i tjänstesektorn (87 procent).

5. Stockholms läns roll i internationell handel

I jämförelse med andra regioner i landet står Stockholms län ut genom att administrera och koordinera en påtagligt större exportandel än vad som producerats i länet. Detta belyser att Stockholms län, som huvustadsregion, har en speciell roll i internationell handel, som port mot världen för svenska företag och som ingång till Sverige för utländska företag och investerare.

Stockholms län har gradvis stärkt sin ställning som nationellt nav i den internationella handeln genom en koncentration av beslutsfattande funktioner, expertis, finansiella institutioner och internationella relationer (SLL, 2016). Trenden mot en allt större andel tjänster av den totala internationella handeln gör även att Stockholms läns andel av den nationella ekonomin ökar, givet länets tjänsteintensiva näringsliv. Den stora koncentrationen av nordiska och globala huvudkontor i Stockholms län innebär även att länet har en viktig roll för övriga Nordens internationella handelskontakter, såväl som för Europa.

Näringslivet i Stockholms län har en tydlig specialisering mot tjänsteaktiviteter i värdekedjorna. Detta tyder på att det är inom dessa aktiviteter som länets komparativa fördelar är som störst, också för företag i tillverkningsbranscher. Den successiva ökningen av tjänsteinnehåll i exportprodukterna ökar därför länets konkurrenskraft såväl nationellt som internationellt.

Stockholmsregionen har en välutbildad och diversifierad arbetskraft, både nationellt och internationellt sett. Företag som kan dra nytta av denna regionala kompetenspool har därför en tydlig komparativ fördel. Inte minst gäller detta kunskapsintensiv tillverkningsindustri. Stockholms län har också internationellt konkurrenskraftiga företag i flera tillverkningsbranscher vars kompetensbehov till stor del liknar högkvalificerade tjänstebranscher.

Med globala värdekedjor som analysgrund går det att påstå att värdeskapandet i Stockholms län i första hand är knutet till aktiviteter i värdekedjorna, och inte specifika branscher. Därför är det i första hand dessa aktiviteter som bör lyftas fram i en analys av exporten. För Stockholms läns del handlar det om utvecklande, styrande, finansierande, administrerande, marknadsförande och andra kunskaps- och kontaktintensiva aktiviteter knutna till länets betydande humankapital, såväl som funktionen som huvudstad.

Länets exportbranscher är samtidigt värda att lyfta fram som exempel på näringar som lyckats att just dra nytta av Sveriges och Stockholms läns komparativa fördelar. Exportföretagen är vitala för regionens näringsliv och arbetsmarknad. De är viktiga kunder för regionens stora tjänstesektor, och för varje arbetstillfälle inom den exportinriktade tillverkningsindustrin skapas ytterligare 0,65 arbetstillfällen i leverantörsled och andra delar av näringslivet (Region Stockholm, 2019). Bland annat i de kunskapsintensiva aktiviteterna av värdekedjorna som tidigare nämnts.

I brist på regional exportstatistik kan regional specialisering och sysselsättning jämföras med nationell export, för att på en övergripande nivå undersöka vilka dessa exportnärings är. Av de större nationella exportvarorna har Stockholms län en hög specialisering inom läkemedel och stor sysselsättning inom transportmedel. Till detta kan läggas den nationella tjänsteexporten, där Stockholms län har hög specialisering inom majoriteten av de stora kategorierna: Tele-, data- och informationstjänster, resor, finans samt immateriella rättigheter. Alla dessa branscher finns också representerade bland länets största privata arbetsgivare.

6. Referenser

Andersson, M. (2018). *Globala värdekedjor, konkurrenskraft och löner*. Rapport för Svenskt näringsliv, tillgänglig 2020-01-21 via <https://www.svensktnaringsliv.se/migration-catalog/Rapporter-och-opinionsmaterial/Rapporter/globala-vardekedjor-webbpdf-726001.html/BINARY/globala-vardekedjor-webb.pdf>

Baldwin, R. (2012). *Global Supply Chains; Why They Emerged, Why They Matter, And Where They Are Going*. Fung Global Institute, Hong Kong. Working Paper FGI-2012-1.

Business Sweden (2019). *Ändrad spelplan för industrin*. Tillgänglig 2019-12-14 via <https://www.business-sweden.se/contentassets/99a91599fc174d66bc51834d90dcb32/andrad-spelplan-for-industrin.pdf>

Europeiska kommissionen (2010). *Smart Specialisation Platform, EU Trade*. Tillgänglig 2019-12-05 via <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/s3-trade-tool>

Eurostat (2019). *Intra-EU trade in goods – main features*. Tillgänglig 2019-11-27 via https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Intra-EU_trade_in_goods_-_main_features&oldid=452727#Intra-EU_trade_in_goods_by_Member_State

Kommerskollegium (2019). *Sverige i EU*. Tillgänglig 2019-12-04 via <https://www.kommers.se/Documents/dokumentarkiv/publikationer/2019/Publ-Sverige-i-EU.pdf>

Region Stockholm, Tillväxt och regionplaneförvaltningen (2019). *Tillverkningsindustri i Stockholms län*.

Region Stockholm, Tillväxt och regionplaneförvaltningen (2020). *Det globala Stockholm*.

Stockholms läns landsting [SLL], Tillväxt- och regionplaneförvaltningen (2015). *Trendanalys Stockholmsregionen*. Arbetsmaterial 2015:4

SLL, Tillväxt- och regionplaneförvaltningen (2016). *Stockholmsregionens internationella relationer och utbyte*. Rapport 2016:04

Teknikföretagen (2019). *Sveriges exportsektor växer*. Tillgänglig 2019-10-03 via <https://www.teknikforetagen.se/globalassets/i-debatten/publikationer/ekonomisk-analys/sveriges-exportsektor-vaxer.pdf>

The Economist (2019) *The steam has gone out of globalisation*. Ledarartikel publicerad 2019-01-24.

Tillväxtanalys (2012). *Globala värdekedjor och internationell konkurrenskraft*. Working paper/PM 2012:23, Dnr 2012/007

Tillväxtanalys (2019). *Utländska företag 2018*. Statistik 2019:03.
Tillgänglig 2019-11-27 via https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.77df6a8c16b1beda17d2094e/1560255505850/statistik_2019_03_utl%C3%A4ndska%20of%C3%B6retag%202018.pdf

Tillväxtverket (2018). *Industrins tillväxt och konkurrenskraft*. Rapport 0247

